

Bunkerin-2 çıxış boğazından-1 səpələnən qüvvəli-qarışıq yem-7 təpəsi bunkerə-2 yönəlmiş içi boş konus şəkilli yem paylaşdırıcısı-3 üzərindən keçərək həlqə şəklində silindrik nəmləşdirmə kamerasına-5 və ordan da şnek nəqletdiricisinə-9 tökülür.

Silindrik nəmləşdirmə kamerasında-5 onun içərisindən həlqə şəklində tökülən səpələnən qüvvəli-qarışıq yemə xaricdən maye tozlandırıcısı-4 tərəfindən çevrə boyu maye yem əlavəsi verilir. Maye yem əlavəsi ilə işlənmiş nəm yem qarışığı silindrik nəmləşdirmə kamerasının-5 altındakı şnek nəqletdiricisinə-9 tökülərək onun

vasitəsi ilə sonrakı istifadə üçün qurğudan çıxarılır.

İşlənib hazırlanmış qurğunun zavod nümunəsi hazırlanmış (şək.2) və istehsalat şəraitində işi yoxlanmışdır.

Eksperimental qurğunun istehsalat şəraitində tətbiqi onun iş qabiliyyətini, keyfiyyətli yem alınmasını və iqtisadi cəhətdən səmərəliliyini sübuta yetirmişdir.

Respublikada şəkər istehsalının qurulması ilə bu sahənin tullantılarından heyvandarlığın yem bazasının inkişafında istifadə edilməsində böyük perspektivə malikdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Клейменов В.Н. Термодинамическая переработка зерновых кормов в шнековых пресс-экструдерах // Техника в сельском хозяйстве, 1981, №10. - с. 21-22.

İSTEHSAL RESURLARINDAN İSTİFADƏ İSTİQAMƏTLƏRİNİN ƏSASLANDIRILMASI

M.C. İBRAHİMOV, dissertant
Az.ETKTİ və Tİ

Əhalisini kənd təsərrüfatı ərzaqları ilə təmin etməyə yetərli potensialı olan Azərbaycan iqtisadi müstəqilliyini bərpa etdiyi ilk illərdə ərzaq çatışmamazlığı kimi ciddi bir problemə üzləşmişdir. 1991-1993-ci illərdə kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalı həcmnin kəskin azalması adambaşına ərzaq məhsulları istehlakının aşağı düşməsinə, daxili bazarın xarici əmtəələrlə doldurulması zərurətini şərtləndirmişdir. Daxili bazarın xarici neqativ təsirlərdən qorunmaması (əslində ərzaq qıtlığı ilə əlaqədar buna lüzum da yox idi), aşağı keyfiyyətli xarici məhsulların daxili bazarlarda mövqeyinin möhkəmləndirməsi, ucuz ərzaq məhsullarına tələbatın artması və belə məhsulların daxil olmasının dəstəklənməsi yerli əmtəə istehsalçılarındakı daxili bazarda ucuz məhsullarla rəqabət aparmağa qadir olan alternativ hansısa bir məhsul istehsal etmək imkanının olmaması vəziyyəti bir qədər də çətinləşdirmişdir.

Bütövlükdə kimi 1991-1995-ci illərdə həyata keçirilmiş islahatlar ölkə əhalisinin ərzaq təminatının daha da çətinləşməsi ilə müşayiət olundu. Aqrar iqtisadçılar bu geriləməni yeni sistemə keçidin özünəməxsus xüsusiyyətlərindən irəli gəldiyini, belə vəziyyətin yeni istehsal münasibətlərinə keçən bütün dövlətlər üçün xarakterik olduğunu əsaslandırmağa cəhd etsələr də Pribaltika ölkələrinin təcrübəsi göstərdi ki, yaranmış vəziyyət bizdə transformasiya proseslərinin səmərəli həyata keçirilməsi təmin edilmədiyindən meydana gəlmişdir.

Bütün bunlar iri dövlət və kooperativ kənd təsərrüfatı müəssisələrinin, onların təsərrüfatlararası ixtisaslaşdırılmış müəssisələrinin, güclü maşın traktor parkının, xidmət infrastrukturalarının mövcud olduğu şəra-

itdə baş verirdi. Aqrar istehatların gedişatı dövründə resurslarla az-çox təmin olunmuş kəndlilər məhsul istehsal etməklə özlərinin tələbatını ödəməklə yanaşı bazar üçün məhsul istehsal etməkdən daha çox kənd təsərrüfatı istehsalından kənar sahələrdən əldə etdikləri gəlirlər hesabına tələbatlarının ödənilməsinə, maddi imkan zəif olan, lakin kənd təsərrüfatı istehsalından savayı kənar gəlir mənbəyi olmayanlar isə yalnız ailəsinin ən zəruri ehtiyaclarını ödəmək məqsədilə kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalı ilə məşğul olmağa üstünlük verirdilər. Bunun nəticəsidir ki, 1990-cı ildən sonrakı dövrdə bir tərəfdən çoxillik əkmələrin (meyvə bağları, üzümlüklər və çay plantasiyaları) köklənməsi hesabına əkin yerinin genişlənməsi prosesi baş verir, digər tərəfdən mövcud əkin yerlərinin bütövlükdə əkin dövrüyyəsinə cəlb olunması təmin olunmurdu. Beləliklə professor H. Xəlilovun qeyd etdiyi kimi "Əsasən kənd təsərrüfatı istehsalı üçün əlverişsiz təbii-iqlim şəraitinə və zəif resurs təminatına malik olan bu ölkələrin sırasına son dövrlərdə keçid proseslərini yaşayan Şərqi Avropanın bəzi ölkələri və keçmiş SSRİ-yə daxil olmuş ölkələr, o cümlədən də Azərbaycan Respublikası da qoşulmuşdur".

Araşdırmalar göstərir ki, kənd təsərrüfatı istehsalı üçün əlverişsiz təbii-iqlim şəraitində və zəif resurs təminatına malik olan ölkələrdən fərqli olaraq kifayət qədər torpaq fonduna, zəngin təbii-iqlim şəraitinə və digər resurslar potensialına malik olan Azərbaycan öz daxili istehsalı hesabına əhalisinin əsas kənd təsərrüfatı ərzaqları ilə təmin etməyə qadirdir. Azərbaycanın mövcud resurs potensialı imkan verir ki, qısa bir müddətdə

əhalinin ərzaq təminatını daxili istehsalı hesabına ödəməklə ərzaq məhsulları idxal edən ölkələr sırasından kənd təsərrüfatı ərzaqları və xammalı ixrac edən ölkələr sırasına keçməklə milli ərzaq təhlükəsizliyini təmin etsin.

Nəzərə alsaq ki, kənd təsərrüfatı güclü maşın-traktor parkına, normal fəaliyyət göstərən material-texniki təchizat, tədarük və satış sistemlə xidmət infrastrukturalarının geniş şəbəkəsinə, hərtərəfli dövlət dəstəyinə, istehsal, tədarük, emal və satış strukturları arasında möhkəm iqtisadi əlaqələrə, dövlətin maliyyə-kredit resurslarından geniş istifadə etmək imkanlarına, güclü kadr potensialına və s. malik olan sovetlər dövründə Azərbaycanın kənd təsərrüfatı əsas ərzaq məhsulları ilə əhalinin tələbatını tam ödəyə bilməmişdir, bu halda ixtisaslaşmış iri təsərrüfatlar 850 mindən artıq xırda təsərrüfatlarla əvəz olunmuş, maddi-texniki bazası, emal müəssisələri və xidmət infrastrukturuları dağıdılmış, kooperasiya və integrasiya əlaqələri pozulmuş, kredit resursları ilə təminatda ciddi problemlər yaranmış indiki şəraitdə bu konsepsiya bir qədər absurd görünə bilər. Lakin, kənd təsərrüfatı bitkiləri və heyvanlarından əldə olunan faktiki məhsuldarlıq ilə bunların potensial məhsuldarlığı arasındakı kəskin fərq və bu fərqi tədricən minimuma endirilməsi üçün obyektiv zəruri şəraiti yaradan bazar təsərrüfatçılıq sistemi şəraitində xüsusi mülkiyyətin üstün mövqeyi bu konsepsiyanın reallaşma şansının yüksək olduğunu göstərir.

Təbiidir ki, güclənməkdə olan qloballaşma şəraitində əhalinin ərzaq təminatının maksimum daxili istehsal hesabına ödənməsi, bütövlükdə ərzaq təhlükəsizliyinin təmin olunması ilə yanaşı ölkənin kənd təsərrüfatı ərzaqları idxal edən ölkələr sırasından bu məhsulları ixrac edən ölkələr sırasına çıxarılması olduqca çətin və mürəkkəb problemdir. "Eyni zamanda son illərin təcrübəsi həmin problemin həlli şəraitinin dünya praktikası üçün unikal olan cəhətlərinə xüsusi diqqət yetirilməli olduğunu sübut etdi. Bu cəhətlər bir tərəfdən müstəqil dövlət quruculuğunun mərkəzləşdirilmiş planlı sistemin bazar sisteminə transformasiyası şəraitində həyata keçirilməsi, digər tərəfdən isə ölkənin uzun illər boyu təsərrüfat sistemindən tədricən olunmuş vəziyyətdə formalaşmış iqtisadiyyatının, güclənməkdə olan qloballaşma şəraitində, beynəlxalq bazarlara açılması ilə bağlıdır".

Bununla əlaqədar kənd təsərrüfatı sferasında bazar infrastrukturalarının yaradılmasına istiqamətləndirilmiş struktur islahatların həyata keçirilməsi, torpaq fondundan təyinatına uyğun istifadə olunması, maddi-texniki təchizat, tədarük və satış, istehsal xidmət göstərən sahələrin geniş şəbəkəsinin yaradılması, maliyyə, bank, kredit mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi, əlverişli vergi və sığorta formalarının tətbiqi və s. bu kimi problem məsələlər məqsədyönlü həll edilməlidir.

Bazar iqtisadiyyatı şəraitində qloballaşma ölkə əhalisinin kənd təsərrüfatı ərzaqlarına, emal sənayesinin xammala artmaqda olan tələbatının daxili istehsal

hesabına təmin olunmasını, iqtisadiyyatın dinamik inkişafına imkan verir bütün ehtiyatlardan, xüsusilə kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaqlardan, su ehtiyatlarından, işçi qüvvəsindən, xammal və materiallardan, bütövlükdə mövcud potensialdan səmərəli istifadə olunmasını tələb edir.

Təbiidir ki, respublika əhalisinin əsas ərzaq məhsullarına olan tələbatlarının ödənilməsi birbaşa kənd təsərrüfatına yararlı torpaqların (xüsusilə də əkin yerinin) miqdarından və kəfiyyətindən aslıdır. Son 10 ildə baxımsızlıq, qayğı göstərilməməsi və torpaqların sərf olunmuş münbitliyinin bərpa olunmaması nəticəsində mövcud yararlı torpaq sahələri yararsız hala düşür, əkin dövriyyəsindən çıxır, əkinə yararsız hala düşmüş torpaqlar isə yaxşılaşdırılaraq əkin dövriyyəsinə cəlb olunmur. Nəzərə alınmalıdır ki, respublikamızda həm kənd təsərrüfatına yararlı torpaq sahələrinin, həm də adambaşına düşən əkin yerinin miqdarı olduqca azdır. Müqayisə üçün belə bir faktı qeyd etmək kifayətdir ki, qonşu İran İslam Respublikasında kənd təsərrüfatına yararlı torpaqlar ümumi torpaq sahəsinin 79,7 faizini, Türkiyədə 75,8 faizini təşkil etdiyi halda Azərbaycanda bu göstərici təqribən 50 faiz təşkil edir. Kənd təsərrüfatı bitkilərinin əkin sahəsi isə İranda kənd təsərrüfatına yararlı torpaqların 75,3 faizini, Türkiyədə 71,1 faizini təşkil etdiyi halda, Azərbaycanda 35,7 faizini təşkil edir.

Adambaşına düşən əkin sahəsi Belçikada 0,69 hektar, Latviyada 0,63, Litvada 0,65, Estoniyada 0,62, Ukraynada 0,64, Gürcüstanda 0,40 hektar və s. olduğu halda bu göstərici Azərbaycanda 0,22 hektardır. Digər tərəfdən respublikanın torpaq fondunun 60 faizi, o cümlədən kənd təsərrüfatına yararlı torpaqların 52 faizi dağlıq ərazilərdədir.

Onu da nəzərə almaq lazımdır ki, mütəxəssislərin qiymətləndirməsindən məlum olduğu kimi respublikamızda hal - hazırda kənd təsərrüfatına yararlı torpaq fondunun 33 faizində güclü eroziya gedir və 1,2 milyon hektar sahə şoranlaşmaya məruz qalmışdır. Yüksək məhsuldar, münbit hesab olunan Kür - Araz ovalığı torpaqlarında Yuxarı və Aşağı Şirvan kanallarının bilavasitə təsiri nəticəsində yeraltı suların səviyyəsi xeyli qalxmışdır. Bununla əlaqədar iqtisadi rayonlarda bitkilərin məhsuldarlığı aşağı düşür, sahələrdə şoranlaşma prosesi intensivləşir və bu prosesin yeni - yeni ərazilərin əhatə etmək etimalı yüksəlir.

Araşdırmalardan göründüyü kimi Azərbaycan az torpaqlı ölkədir. Bununla belə az torpaqlardan iqtisadi təyinatına uyğun səmərəli istifadə etməklə kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalını yüksəltmək əvəzinə kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaqların digər məqsədlərə istifadəsi geniş vüsət alır. Təkcə bir faktı qeyd etmək kifayətdir ki, əgər 1979-cu ildə respublika üzrə 130,4 min hektar həyətyanı torpaq sahəsi var idisə bu göstərici 1996-cı ildə 1,9 min hektar artaraq 132,3 min hektara, 2004-cü ildə isə 1979-cu ildəkinə nisbətən 124,0 min hektar artaraq 254,4 min hektara yüksəlmişdir ki, bu

nun da 29,6 min hektarı tikililər altındadır.

Təkcə 1997- 2003 cü illərdə həyatı sahələr 92,5 min hektar artmışdır və bu proses bu gün də intensiv davam edir.

Yararlı torpaqların kənd təsərrüfatı dövriyyəsinə çıxarılması təkcə kənd əhalisinin mənzil şəraitinin yaxşılaşdırılması məqsədilə fərdi evlərin tikintisi altına verilməsi ilə məhdudlaşmır. Bundan əlavə kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaqlar magistral yolların salınmasında və genişləndirilməsində, sənaye, ticarət, ictimai iaşə və digər obyektlərin tikintisinə geniş istifadə olunur. Torpaqların xüsusi mülkiyyətə verilməsi heç də o demək deyil ki, torpaq mülkiyyətçisi bu torpaqlardan istədiyi məqsədlər üçün istifadə edə bilər. Mülkiyyətçisindən asılı olmayaraq torpaqlardan iqtisadi təyinatına uyğun istifadə olunmalıdır. Mənzil tikintisi şəhər və kəndlərin (qəsəbələrin) baş inkişaf planına ciddi əməl olunmaqla aparılmalıdır. Müstəsna hallarda kənd təsərrüfatı torpaqları ali idarəetmə orqanının rəsmi qərarı ilə başqa məqsədlərə istifadə oluna bilər. Bir sözlə, torpaqlardan təyinatı üzrə istifadə dövlətin ciddi nəzarəti altında həyata keçirilməlidir və bu sahədə yerli icra və özünüdarə orqanlarına verilmiş səlahiyyətlər məhdudlaşdırılmalıdır.

Hesab edirik ki, qloballaşmanın dərinləşdiyi indiki şəraitdə ən vacib vəzifə bütün mövcud imkanları səfərbər etməklə torpaqların şoranlaşması və eroziyasına qarşı təsirli tədbirlər görməklə torpaqların əkin dövriyyəsinə çıxmasının qarşısını almaqdan, yararsız torpaqları əkinə yararlı vəziyyətə salmaqla yeni torpaq sahələrini əkin dövriyyəsinə cəlb etməkdən, mövcud yararlı torpaqların başqa məqsədlərə istifadə olunmasının qarşısını almaqdan, əkin yerlərinin, öyrüş və otlaqların hər qarışından intensiv istifadə etməklə sahə vahidindən məhsul çıxımını yüksəltməkdən, bununla da ölkə əhalisinin kənd təsərrüfatı ərzaqlarına, sənayenin isə xammala artmaqda olan tələbatının maksimum daxili istehsal hesabına ödənilməsinə səy göstərməkdən ibarətdir.

İlk növbədə kənd təsərrüfatının aparıcı sahəsi olan bitkiçiliyin inkişafına diqqət yetirilməlidir. Çünki, heyvandarlığın inkişafı, heyvandarlıq məhsulları istehsalının artırılması bilavasitə heyvandarlığın yem bazasının möhkəmləndirilməsindən, bu isə öz növbəsində bitkiçiliyin inkişafı səviyyəsindən asılıdır.

Bunun üçün bitkiçiliyin formalaşmış sahə quruluşunda əsaslı dəyişikliklər aparılmalıdır. Razılaşmamaq olmaz ki, bazar təsərrüfatçılığı və qloballaşma şəraitində "Prinsipcə, hər bir dövlət özünün müqayisəli üstünlüyə malik olduğu ərzaq məhsullarının istehsalını geniş həyata keçirməlidir. Belə üstünlüyün olmadığı məhsullar isə idxal olunmalıdır" (42. s. 18).

Əlbətdə, az torpaq sahəsinə malik olan Azərbaycan kimi bir ölkənin daxili istehsalı hesabına bütün kənd təsərrüfatı ərzaqları ilə tələbatları tezliklə tam ödəyəcək demək düzgün olmazdı. Bunun üçün xeyli təşkilatı məsələləri həll etmək lazımdır və bu məqsədə nail olmaq

üçün uzun müddət küllü məbləğdə vəsait sərf etmək tələb olunur. Çünki, sahə vahidindən (bir başdan) məhsul çıxımının az olduğu bir şəraitdə tələbatları maksimum ödəmək üçün əkin sahələrini genişləndirmək (heyvanların baş sayını artırmaq) tələb olunur. Əkin yerinin az olduğu Azərbaycanda bu və ya digər bitkiçilik məhsulunun istehsalını artırmaq hansısa başqa bir məhsulun istehsalını (əkin sahəsini) azaltmaq hesabına təmin oluna bilər. Əgər biz bu gün respublikanın taxıla olan tələbatını tam ödəmək məqsədini reallaşdırmaq istəyiriksə, bu vəzifəni taxıl əkin sahələrini iki dəfə artırmaqla həll edə bilərik. Bu isə o deməkdir ki, biz respublika əhalisinin taxıla, kənd təsərrüfatı heyvanlarının qüvvəli yemə olan tələbatını artıqlaması ilə ödəməyə nail olmaqla bərabər əhalinin kartof, tərəvəz, meyvə və s. məhsullara, kənd təsərrüfatı heyvanlarının isə qaba və şirəli yemlərə olan tələbatının ödənilməsində yeni problemlər yaratmış olacağıq. Digər tərəfdən, əkin sahələrinin strukturunda baş verəcək bu dəyişiklik məşğul əhalinin kənd təsərrüfatı sferasından kənarlaşması, kəndlərdə işsizlərin sayının artması, kənd təsərrüfatının ümumi daxili məhsulunun və əhalinin gəlirlərinin kəskin azalması kimi yeni sosial problemlər yaradacaq. Odur ki, məhdud resurslar və potensial məhsuldarlıqdan xeyli az məhsuldarlıq şəraitində əkin sahələrinin elə bir optimal strukturu müəyyənəlməlidir ki, bu struktur: respublika əhalisinin mühüm ərzaq məhsullarına olan tələbatını ödəsin; əmək qabiliyyətli kənd əhalisinin məşğulluq səviyyəsini yüksəlsin; kənd təsərrüfatının ümumi daxili məhsulunun artmasını və məşğul əhalinin təsərrüfat fəaliyyətindən gəlirlərinin artırılmasını təmin etsin; respublikanın idxal-ixrac əməliyyatlarında mümkün qədər müsbət saldoya malik olmağa imkan versin.

Bitkiçiliyin yeni strukturunun müəyyənəlməsi və bu strukturun iqtisadi rayonlarda tətbiq edilməsi heç də o demək deyil ki, bütün problemlər dərhal öz müsbət həllini tapacaq. Bitkiçiliyin əlverişli sahə quruluşunun müəyyən edilməsi qarşıya qoyulmuş məqsədlərin reallaşdırılmasında ilkin addımdır. Məqsədin reallaşdırılmasında əsas problem sahələrin məhsuldarlığının yüksəldilməsidir. Bunun üçün kənd təsərrüfatının maddi-texniki bazasını möhkəmləndirmək, maşın-traktor parkını yeniləşdirmək, istehsalda mütərəqqi texnologiyalardan istifadə etmək, elmin son nailiyyətlərini və qabaqcıl təcrübənin tətbiqini stimullaşdırmaq, torpaqların meliorativ vəziyyətini yaxşılaşdırmaq, bitkilərin suvarma suyuna olan tələbatının maksimum ödənilməsinə nail olmaq, istehsalçıların mineral gübrələr, zəhərli kimyəvi maddələr, yanacaq - sürtkü materialları, ehtiyat hissələri və digər sənaye məhsəli dövriyyə vasitələri ilə aramsız təchiz etmək, kənd təsərrüfatı məhsullarının qiymətləri ilə sənaye məhsullarının qiymətləri arasındakı disproporsiyayı minimuma endirmək, daxili bazarları xarici təsirlərdən qorunması üçün tədbirlər görmək və s. bu kimi mühüm tədbirləri həyata keçirmək lazımdır. Yalnız bunlar həyata keçirildikcə sahələrin məhsuldarlığının yüksəldilməsi təmin olunacaq.

Heyvandarlıqda məhsuldarlığın yüksəldilməsi tamamilə başqa yanaşmalar tələb edir. İlk növbədə heyvandarlığın yem bazasının möhkəmləndirilməsi problemi həll edilməli və bununla yanaşı heyvanların cins tərkibi yaxşılaşdırılmalıdır. Çalışmaq lazımdır ki, mal-qara saxlanılan təsərrüfatlarda hər şərti başa 30-35 sentner yem vahidi hesabı ilə yem istehsal edilsin.

Mal-qaranın cins tərkibinin yaxşılaşdırılmasının əsas iki yolu vardır. Birincisi xarici ölkələrdən respublikaya küllü miqdarda cins mal-qaranın gətirilməsi, ikincisi, süni mayalandırma yolu ilə mal-qaranın cins tərkibini yaxşılaşdırmaq.

Birinci yol kullu məbləğdə valyuta tələb edir və bu yolla heyvanların cins tərkibini dəyişmək üçün məhdud maliyyə resursları şəraitində çox uzun vaxt lazımdır. Odur ki, ikinci yolu məğbul hesab edirik. Bu məqsədlə hər bir kənddə bir süni mayalanma məntəqəsi yaratmaq, onları müasir avadanlıqlarla, cins toxum və 3-5 baş cins buğa ilə təchiz etmək lazımdır.

Respublika üçün ən çətin problem əhalinin ət və ət məhsullarına olan tələbatının daxili istehsal hesabına ödənilməsidir. Son 15 ildə bu problem daha da kəskinləşmişdir. Bunun aşağıdakı obyektiv səbəbləri vardır.

1. 1991-ci ildən başlayaraq əkin sahələrinin strukturunda yem bitkilərinin xüsusi çəkisinin kəskin azalması, heyvanların yem payında qüvvəli və şirəli yemlərin xüsusi çəkisinin minimuma enməsi.

2. İnek və camışlarda qısırlığın yüksəlməsi və 100 baş inək və camışdan bala alınması göstəricisinin azalması.

3. Üzdənirəq ermənistanın təcavüzü nəticəsində Dağlıq Qarabağın itirilməsi və burada olan qaramal, qoyun-keçi, xüsusilə də donuzların ermənilər tərəfindən "özəlləşdirilməsi".

4. Transformasiya prosesləri nəticəsində iri quşçuluq komplekslərinin fəaliyyətdən dayanması.

5. İri heyvandarlıq komplekslərinin dağıdılması, heyvanların müəyyən çəkiyə (məs. qara malı 280-300 kiloqrama) çatmasını gözləmədən kütləvi surətdə ət verilməsi.

Təxmini hesablamalarımıza görə təkcə bu sonuncu amilin mövcudluğu nəticəsində hər il mal əti istehsalında itki faktiki istehsalın 35-40%-i həcmində olur.

Təkcə qeyd etdiyimiz bu beş, amilin bərpası hesabına respublikada adambaşına ət istehsalını hələlik 50-55 kiloqrama qaldırmaq olar.

Çünki, xırda istehsalla müqayisədə iri istehsalda qeyri müstəqim məsariflərin məhsullara bölüşdürülməsi prosesində məhsul vahidinə düşən bu xərclərin xüsusi çəkisi az olur və müəssisənin maliyyə sabitliyi yüksəlir. Digər tərəfdən məhsul istehsalçıları arasında gedən rəqabət mübarizəsi son nəticədə xırda və orta müəssisələrin istehsaldan sıxışdırılıb çıxarılması ilə nəticələnir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasının aqrar siyasəti Konsepsiyası Bakı, 1999 il. 2. Алиев Б.Г., Алиев И.Н., Мусаев А.Д., Справочник по системе ведения сельского хозяйства и ее ресурсной базе в Азербайджане Баку. 2001.г. 3. Əliyev R. Aqrar bazar və ərzaq təhlükəsizliyi məsələləri. Bakı, 2003 il. 4. Xəlilov H.A. Milli ərzaq təhlükəsizliyi: bazar transformasiyaları və iqtisadi qloballaşma amilləri. Bakı, 2001. il.

AQRAR SAHƏDƏ SAHİBKARLIQ FƏALİYYƏTİNİN TƏŞKİLİ PRİNSİPLƏRİ

V.Q.NƏCƏFOVA, aspirant
Az. ETKTİ və Tİ

Coxukladlı iqtisadi sistemdə iqtisadi azadlıq hər bir fərdə istədiyi fəaliyyət növünü tərəf müqavilini seçmək, istədiyi resursları əldə etmək, istədiyi bazara girmək və çıxmaqla sərbəstlik, heç bir kəsin müdaxiləsi olmadan sərbəst qərar seçmək imkanı yaradır. Ona görə də bu baxımdan bazar iqtisadiyyatının normal fəaliyyətinin ən zəruri və vacib şərti, cəmiyyətin hər bir üzvünün, hər bir təsərrüfat vahidinin iqtisadi azadlığının təmin olunmasıdır.

Dünya ölkələrinin təcrübəsi göstərir ki, əmtəəlik ərzaq məhsulları istehsalı həcmi yüksək olan inkişaf etmiş ölkələrdə məsələn ABŞ, Kanada və Avropa birliyi ölkələrində iqtisadi azadlıq və bazarın qanunauyğunluqlarından irəli gələn müxtəlif amillərin təsiri nəticəsində və ya digər məhsulların istehsal həcmi xeyli yüksəlir və bu məhsulların satışını təmin etmək üçün bazarlar axtarmaq

məcburiyyətində qalırlar. Belə ölkələr əvvəlcə bu məhsullara ehtiyacı olan digər ölkələrin iqtisadi vəziyyətini hər tərəfli təhlil edir, onların iqtisadi potensialını müəyyənləşdirir, imkan daxilində bu ölkələrdə daha "ucuz" qiymətlərlə yerləşdirməklə öz iqtisadi məqsədlərini reallaşdırırlar. qloballaşan dünya bazarında belə məkanlardan biri də Azərbaycan olduğu üçün biz yerli sahibkarlara ciddi dövlət köməkliyi göstərməli və aqrar bazar əlaqələrini yeni əsaslarla, milli mənafeələr baxımından ərzaq ixrac edən dövlətlərlə tarazlaşdırılmış şəkildə formalaşdırmaqlıyıq. Beləliklə, dünya aqrar bazarında baş verən dəyişikliklərə adekvat siyasət yürüdülməli və yerli sahibkarların maraqları idxal - ixrac əməliyyatlarının stimullaşdırılmasına istiqamətləndirilməlidir.

Təcrübə göstərir ki, aqrar sahədə sahibkarlığın inki-